

Una cultura sense memòria?

Escrivia Harry Levin: «Hauríem de mirar la tradició sense prejudicis, i considerar-la no com a acceptació inerte d'un corpus de temes i convencions fossilitzats, sinó com un hàbit orgànic de re-crear el que hem rebut i hem de transmetre». Si ens cenyim al món literari, haurem de convenir que dins d'aquest espai per *recrear* la tradició hi té un paper fonamental la història de la literatura, concebuda no pas com una narració del passat literari o un inventari dels valors «nacionals», sinó, sobretot, com l'anàlisi crítica de l'evolució literària, una evolució dins la qual no podem fer altra cosa que situar-nos. De fet, vam viure un moment privilegiat del que Andreas Huyssen anomena «els discursos de la memòria». Ja d'abans de la transició democràtica i amb l'entrada de l'ensenyament de la literatura catalana a la universitat i, més tard, durant la transició, a l'ensenyament mitjà, es va fer un considerable esforç de revisió de la literatura catalana moderna i contemporània, amb tot un vessant, no menys interessant, que va ser fornir els esquemes bàsics per a la seva aplicació a l'ensenyament. La revisió de valors va ser radical i ha continuat fins als nostres dies, però, malauradament, els ponts de comunicació que s'havien establert en els anys setanta i primers vuitanta s'han anat esfondrant, sobretot per la progressiva desaparició de la literatura a l'ensenyament mitjà i per l'oblit, que gairebé ha semblat intencionat, amb què els mitjans de comunicació (televisió, ràdio, premsa) han tractat els estudis literaris. Les editorials, llevat de Publicacions de l'Abadia de Montserrat, han abandonat tot l'interès per la història literària local, pels estudis i per les reedicions. I això, després d'anys d'anar fent negoci amb els llibres escolars de la matèria.

Així, mentre el discurs de la memòria històrica (especialment pel que fa a la guerra i al franquisme) anava prenent cos i s'erigia com un repte a la voluntària desmemòria que els poders fàctics pretenien d'imposar, la memòria literària i la seva renovació en forma de tradició entraven en crisi. Les institucions públiques cobreixen l'expedient amb la celebració de l'Any Pla, l'Any Verdager, l'Any Ruyra, l'Any Dalí o l'Any Patufet. Si alguna cosa indica l'èxit d'aquestes celebracions, que ha sobrepassat de molt allò que les mateixes institucions havien promogut, és justament l'arrelament en el públic general de les figures i les obres d'uns escriptors i, en conseqüència, la vigència popular d'una literatura a la qual aquestes mateixes insti-

tucions que intenten cobrir l'expedient no són capaces de situar allí on hauria de mostrar-se creativa, o «re-creadora»: en la formació dels ciutadans del futur, en la desclosa de futurs lectors, en el desvetllament del gust per la cultura i per la llengua, en la seva conversió en tradició activa.

Seria absurd pensar que la revisió del passat no té res a veure amb la projecció col·lectiva cap al futur. Ens hi van moltes coses, entre elles la nostra pròpia identitat, una identitat arrelada, sortosament, en fets culturals. Uns fets, tanmateix, sempre fluctuants. I que són, sobretot, memòria: els canvis que inevitablement s'efectuen i que s'efectuaran dels referents col·lectius que ens identifiquen com a poble han de sorgir, no exclusivament però sí en bona mesura, de la nostra administració del passat, de la seva recreació. La «recreació» obliga a una consciència crítica, i tota consciència crítica ens situa davant la diversitat i les contradiccions del passat cultural. Conèixer-les és l'únic camí per a la construcció d'un futur democràtic i integrador. En mots de Huyssen: «De manera semblant a com la historiografia va deixar de banda la seva antiga confiança en els grans relats teleològics i es va tornar escèptica en relació amb els marcs nacionalistes de la seva matèria, les cultures de la memòria crítiques de l'actualitat –amb tot l'èmfasi que donen als drets humans, a les qüestions de les minories i del gènere i a la revisió dels diversos passats nacionals i internacionals– estan obrint un camí per a donar un nou impuls a l'escriptura de la història en una nova perspectiva i, amb això, garantir un futur amb memòria. En l'escenari possible per al millor dels casos, les cultures de la memòria es relacionen estretament, a molts llocs del món, amb els processos democratitzadors i amb la lluita pels drets humans que cerquen d'eixamplar i d'enfortir les esferes públiques de la societat civil». La veritat és que, ara i aquí, seria una llàstima que la literatura catalana no hi fos present.